

วิธีการ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการสร้างแผ่นดินคนดีสุข

โดย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์ประเวศ วะสี

ปาฐกถาพิเศษในการประชุมมหกรรมการวิจัยแห่งชาติ ๒๕๖๕

โดย สำนักงานวิจัยแห่งชาติ (วช.)

ณ วันที่ ๔ สิงหาคม ๒๕๖๕

๑.

วิกฤตอารยธรรมโลก

จะเข้าใจความหมายและความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช ต้องเริ่มที่วิกฤตอารยธรรมโลก

อารยธรรมปัจจุบัน เริ่มเมื่อชาวยุโรปค้นพบวิธีสร้างความรู้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เมื่อประมาณ ๔๐๐ ปีก่อน ซึ่งเป็นความรู้ที่คมชัดลึก ความรู้ทางวิทยาศาสตร์นำไปสู่เทคโนโลยีที่ทรงพลัง เช่น เครื่องจักร และอาวุธอันทรงอำนาจมหาศาล ชาวยุโรปได้ใช้อำนาจที่พบใหม่แย่งชิงดินแดนและทรัพยากรของชาวพื้นเมืองทั่วทุกทวีปนำมาสร้างความมั่งคั่งให้ยุโรป ความมั่งคั่ง ความรู้ อำนาจ และอาวุธ ยุโรปได้เผยแพร่ระบบชีวิตและเศรษฐกิจที่ตนคิดไปทั่วโลก จนเป็นอารยธรรมโลกที่นำและกำกับโดยตะวันตก และเรียกกันว่า **อารยธรรมตะวันตก** (Western civilization) ซึ่งเป็นอารยธรรมโลกในปัจจุบัน

ถ้าพิจารณา **“รหัสการพัฒนา”** ของชาวตะวันตก กับรหัสการพัฒนาของพระเจ้าอยู่หัว ร.๙ ที่แตกต่างกัน จะเข้าใจความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า **“รหัสการพัฒนา”** เาอย่างมาจากคำว่า **รหัสพันธุกรรม** หรือ genetic code ที่อนุของ DNA ซึ่งเป็นสารพันธุกรรมจะมีการเรียงตัวกันของ base ๓ ตัว เป็น ๑๑ cordon หรือหน่วยรหัส เรียกว่า Triplets เช่น **ATC CCC CTA** รหัสพันธุกรรมนี้เป็นตัวกำหนดให้กรดอะมิโนตัวใดมาเข้าแถวเรียงกัน ซึ่งจะเป็นตัวกำหนดลักษณะชีวิตหนึ่ง ๆ

รหัสการพัฒนา ก็เป็นตัวกำหนดการพัฒนา

รหัสการพัฒนาของตะวันตก คือ **ความรู้ – อำนาจ – แย่งชิง** คือ ต้องสร้างความรู้ แล้วใช้ความรู้ไปเป็นอำนาจ และใช้อำนาจไปแย่งชิง ลองดูให้ดี ๆ เกิด ไม่นานไปจากนี้ และรหัสการพัฒนานี้นำไปสู่อารยธรรมปัจจุบัน เรียกสั้น ๆ ว่าเป็น **ทางสายอำนาจ**

ส่วนรหัสการพัฒนาของพระเจ้าอยู่หัว ร.๙ คือ **“ปัญญา – ไม้ตรีจิต – การอยู่ร่วมกัน”** ซึ่งทรงนำมาจากหลักทศทางพุทธศาสนาซึ่งทรงศึกษาอย่างลึกซึ้ง

ปัญญานั้นใหญ่กว่าความรู้ หมายถึงรู้ความจริงของธรรมชาติ จึงเรียกว่า **ธรรมะ** หรือ ธรรมชาติ รวมทั้งความจริงในตัวมนุษย์เอง และลดละความเห็นแก่ตัวหรือความมีตัวตน ซึ่งเป็น บ่อเกิดของอกุศลมูล คือ **โลภะ โทสะ โมหะ**

ลองสังเกตสิ่งที่พระเจ้าอยู่หัวตรัสถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความไม่โลภ ในขณะที่การขับเคลื่อนเศรษฐกิจตะวันตกใช้ความโลภเป็นแรงขับเคลื่อน ผลจึงต่างกันมาก

โลกสมัยใหม่แม้มีความเจริญทางวัตถุอย่างมหัศจรรย์ แต่ก็นำโลกทั้งโลกไปสู่การเสียสมดุลอย่างรุนแรงในทุกมิติ ทั้งธรรมชาติแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และในตัวมนุษย์เอง อะไรที่ไม่สมดุลก็จะไม่สงบสุข ปั่นป่วน วุ่นวาย รุนแรง ไม่ยั่งยืน

ทุกวันนี้มนุษย์ทั่วโลกลำบากยากเข็ญเกินไป เพราะความยากจน ความเหลื่อมล้ำ การขาดความเป็นธรรม ความไม่แน่นอน ปั่นป่วน โกลาหล สงคราม และความรุนแรงในรูปแบบต่าง ๆ

ความโกลาหลที่เข้มข้นเป็นภาพที่ไม่เสถียร ไม่สามารถดำรงอยู่ในสภาวะอย่างนี้ได้นาน ธรรมชาติจะจัดระบบใหม่ (new order) ที่มีความเสถียร ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ (New Paradigm) ที่จะทำให้เกิดระบบใหม่ที่มีความเสถียร

๒.

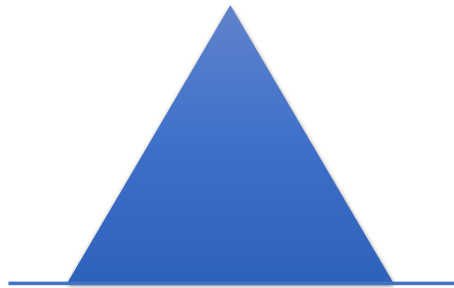
ระบบใหม่ที่เสถียร

(Stable New Order)

สถานะที่ไม่สมดุลจะต้องใช้พลังงานมากในการดำรงตนเองจึงไม่เสถียร ตรงข้ามกับระบบที่สมดุล ตามรูป



(ก) สถานะไม่สมดุล ต้องใช้พลังงานมากในการเลี้ยงตนเอง



(ข) สถานะที่สมดุลมีความเสถียร

รูปที่ ๑ สถานะที่ไม่เสถียร และสถานะที่เสถียร

สถานะโลกที่ปั่นป่วน วุ่นวาย รุนแรง ไม่เสถียร เกิดจากการพัฒนาที่ไม่สมดุล ระเบียบใหม่ที่สมดุลจะต้องเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ สถานะที่ไม่สมดุลเกิดจากการพัฒนาแบบแยกส่วน

ระบบใด ๆ มีความเป็นองค์รวมเดียวกัน เช่น ระบบร่างกายมนุษย์ เซลล์มะเร็ง ขาดสำนักแห่งองค์รวม มันทำตัวแยกส่วนเป็นเอกเทศไม่คำนึงถึงองค์รวมของร่างกายทั้งหมด จึงทำให้เสียสมดุลขาดความเป็นปรกติสุข คือ ป่วย และไม่ยั่งยืน

โลกปัจจุบันพัฒนาแบบแยกส่วนจึงประจักษ์เป็นมะเร็งเสียสมดุลป่วยและไม่ยั่งยืน

ฉะนั้นระเบียบโลกใหม่ที่ยั่งยืนต้องเป็นโลกที่พัฒนาอย่างบูรณาการ ทำให้เกิดความสมดุล
ของการอยู่ร่วมกัน ทั้งคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม

๓.

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัว ร.๙

กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนาอย่างสมดุล

Albert Einstein กล่าวว่า “ถ้ามนุษยชาติจะอยู่รอดได้ ต้องมีวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง” (We shall need a radically new manner of thinking, if mankind is to survive)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เรื่องเทคนิคชนิด ๆ หน่อย ๆ แต่เป็นวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง หรือเรียกว่า กระบวนทัศน์ใหม่ในการพัฒนา (New Development Paradigm)

ต้องพิจารณาพระราชดำรัสในแง่มุมต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาวิถีใหม่ เช่น

“ความไม่โลภ ความมีเหตุผล ความพอดี ความมีภูมิคุ้มกัน การใช้ปัญญา”

“เราควรถอยหลังเข้าคลอง เพราะในคลองมีความปลอดภัย เรือไม่ล่มง่าย ๆ”

ในพระราชนิพนธ์พระมหากษัตริย์ พวกพ่อค้ามีความโลภจะไปแสวงหาความร่ำรวยที่สุวรรณภูมิ เรือโดนคลื่นลมแรงในมหาสมุทรอัปปางลง พ่อค้าตายหมด

“ใครจะว่าเขยก็ช่างเขา ขอให้เราพออยู่พอกิน และมีไมตรีจิตต่อกัน”

คำว่า **“พออยู่พอกิน และมีไมตรีจิตต่อกัน”** บ่งถึงความร่มเย็นเป็นสุข หรือแผ่นดินศานติสุข ซึ่งมีอยู่มีกินอย่างพอเพียงถ้วนหน้าและมีไมตรีจิตต่อกัน ไม่ใช่แย่งชิงกันอย่างเสรีเพื่อความมั่งคั่งของตนเอง และทอดทิ้งกันอย่างการพัฒนาโลกแบบเก่า

ในสิ่งที่เรียกว่า **“เกษตรทฤษฎีใหม่”** ที่ทรงทำให้ดูคือ การเกษตรที่จัดความสัมพันธ์ของปัจจัยที่เกี่ยวข้องให้บูรณาการกัน เช่น ที่ดิน แหล่งน้ำ ต้นไม้ สัตว์เลี้ยง และพืช เพื่อยังชีวิต เมื่อปัจจัยต่าง ๆ บูรณาการกันก็เกิดความสมดุล ความสมดุลก็หล่อเลี้ยงมนุษย์โดยไม่เหน็ดเหนื่อย ดังที่ มาชาโนบุ ฟูกูโอกะ ชาวนาญี่ปุ่นผู้เขียนเรื่อง “ปฏิวัติยุคสมัยด้วยฟางเส้นเดียว” ว่า เกษตรธรรมชาตินั้นธรรมชาติหรือพระเจ้าก่อผลผลิตหล่อเลี้ยงมนุษย์ โดยมนุษย์ไม่ต้องไปทำอะไรมาก ให้เหน็ดเหนื่อย เพียงแต่จัดความสัมพันธ์อย่างบูรณาการ

โดยสรุป ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิดหรือทฤษฎีการพัฒนาอย่างบูรณาการ
เพื่อความสมดุล หรือความร่มเย็นเป็นสุข หรือ **สัมมาทิฐิของการพัฒนา**

สัมมาทิฐิ เป็นปฐมบทแห่งการสัมมาปฏิบัติ ฉันทใด

สัมมาทิฐิของการพัฒนา ก็เป็นปฐมบทของสัมมาพัฒนา ฉันทนั้น

เมื่อมีหลักคิดที่ถูกต้องแล้ว เราก็ต้องมีรรควิธีแห่งการปฏิบัติ

๔.

การออกแบบสร้างแผ่นดินสานติสุข

การจะทำอะไรให้ได้ผลใหญ่ จะคิดแต่เชิงเทคนิคเท่านั้นก็จะไม่ประสบผล ต้องคิดเชิงระบบและการจัดการ

การคิดเชิงระบบอย่างหนึ่ง คือ **การออกแบบ**

เมื่อทราบวัตถุประสงค์ว่าต้องการผลอย่างไรแล้ว ก็ออกแบบระบบและโครงสร้างที่จะให้มีคุณสมบัติตามนั้น เช่น ถ้าต้องการอะไรที่บินได้ ก็ต้องออกแบบระบบและโครงสร้างของเครื่องบิน แล้วหาส่วนประกอบหรือชิ้นส่วนมาประกอบตามโครงสร้าง เมื่อครบเป็นเครื่องบินซึ่งเป็นองค์รวมก็มีคุณสมบัติใหม่ผุดบังเกิด (Emerge) ขึ้น คือบินได้

ในขณะที่ชิ้นส่วนต่าง ๆ ไม่มีส่วนไหนบินได้เลย ต่อเมื่อเป็นองค์รวมจึงมีคุณสมบัติใหม่อันมหัศจรรย์

การพัฒนาที่ทำเป็นส่วน ๆ ไม่บูรณาการเป็นองค์รวม จึงไม่เคยได้ลิ้มรสอันมหัศจรรย์ของความเป็นองค์รวมเลย

ฉะนั้น ถ้าต้องการผลใหญ่จากการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะทำเชิงเทคนิคเท่านั้นไม่ได้ แต่ต้องออกแบบระบบและโครงสร้าง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิด นำมาออกแบบระบบและโครงสร้างไม่ได้ ต้องเอาวัตถุประสงค์หรือผลที่ต้องการมาเป็นตัวตั้ง จึงจะออกแบบได้

วัตถุประสงค์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร

คือ พออยู่พอกิน และมีไมตรีจิตต่อกัน หรือความร่มเย็นเป็นสุข หรือ**แผ่นดินสานติสุข**

เราสามารถออกแบบระบบและโครงสร้างของแผ่นดินสานติสุขได้

แผ่นดินสานติสุข คือ แผ่นดินที่มีการพัฒนาอย่างบูรณาการ ๘ มิติ คือ

เศรษฐกิจ - จิตใจ - สังคม - สิ่งแวดล้อม - วัฒนธรรม - สุขภาพ - การศึกษา - ประชาธิปไตย

บูรณาการอยู่ในกันและกัน ไม่แยกเป็นส่วน ๆ โดยมี **สัมมาชีพเต็มพื้นที่เป็นจุดคานงัด**

การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ เป็นปัจจัยของความร่มเย็นเป็นสุขและความเจริญทุกทาง จึงเป็นจุดคานงัดที่จะขาดเสียมิได้ การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ก็ตรงกับ “การพอยู่พอกิน และมีไมตรีจิตต่อกัน” ตามพระราชกระแสนั้นเอง

เราสามารถออกแบบให้พื้นที่ทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ทุกอำเภอ มีการพัฒนาอย่างบูรณาการ และมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ได้

การพัฒนาอำเภออย่างบูรณาการ สู่แผ่นดินสันติสุข เรื่องนี้ได้เขียนคู่มือไว้แล้ว*

โดยย่อ ๑ อำเภอมีประมาณ ๑๐ ตำบล ๑๐๐ หมู่บ้าน เมื่อแต่ละหมู่บ้านแต่ละตำบลทั้งอำเภอมีการพัฒนาอย่างบูรณาการ และมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ทุกหมู่บ้าน ทุกตำบล ทั้งอำเภอพื้นที่หรือแผ่นดินทั้งอำเภอก็จะมี ความร่มเย็นเป็นสุข เป็นแผ่นดินสันติสุข

* คู่มือพัฒนาอำเภออย่างบูรณาการสู่แผ่นดินสันติสุข โดย ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์ประเวศ วะสี

๕.

การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่คือดัชนีชี้วัดการพัฒนาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จิตดี ไม่ใช่ดัชนีชี้วัดการพัฒนาเศรษฐกิจที่ดี และเป็นต้นเหตุของการเพิ่มขึ้นของความเหลื่อมล้ำ เพราะจิตดีไม่ได้บอกการกระจาย คนส่วนน้อยมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นมากก็ทำให้จิตดีที่สูง แต่คนส่วนใหญ่ยากจน

ธรรมชาติของเศรษฐกิจมหภาค คือ รวยกระจุกจนกระจาย ยิ่งเร่งจิตดีซึ่งเป็นดัชนีการเติบโตของเศรษฐกิจมหภาคความเหลื่อมล้ำก็ยิ่งเพิ่มขึ้น ดังที่ปรากฏในสหรัฐอเมริกา ที่เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า 99 : 1 คือ การพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อคนเปอร์เซ็นต์เดียวส่วนอีก 99 เปอร์เซ็นต์ ไม่ได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์ ความเหลื่อมล้ำที่มากทำให้เกิดผลเสียเป็นลูกโซ่ตามมาอย่างมหาดล

การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ เป็นดัชนีที่ดีกว่า เพราะบอกการกระจายอย่างทั่วถึงและความเป็นธรรม การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ยังเป็นจุดคานงัดที่ทำให้เกิดผลดีตามมาเป็นลูกโซ่จนถึงระบบเศรษฐกิจมหภาคด้วย เช่น

ทำให้ครอบครัวอบอุ่น การพัฒนาคุณภาพเด็ก เยาวชน และครอบครัว ซึ่งสำคัญอย่างยิ่งต่ออนาคตของประเทศ เป็นไปได้ถ้าคนจำนวนมากไม่มีงานทำ ไม่มีรายได้ สามีต้องออกจากบ้านไปหางานทำที่อื่นหรือต่างประเทศ หรือทำงานทั้งสามีและภรรยาแล้วก็ไม่พอกินพอใช้ ไม่มีเวลาเลี้ยงลูก การพัฒนาคุณภาพเด็ก เยาวชน และครอบครัว เป็นไปไม่ได้เลย

สุขภาพ ความยากจนกระทบสุขภาพทั้งกาย ใจ สังคม

การศึกษา การศึกษาที่เชื่อมโยงกับการสร้างสัมมาชีพเต็มพื้นที่ จะเป็นการศึกษาที่พัฒนาคนได้มากกว่าการศึกษาแบบท่องวิชา

คุณธรรมและศีลธรรม การพัฒนาจิตใจหรือธรรมะแบบแยกส่วนไม่ได้ผล คนที่ยากจนเกินไป เครียด จิตใจไม่ดี และมีพฤติกรรมเบี่ยงเบน มีตัวอย่างมาแล้ว ตำบลที่มีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ ความชั่วช้าต่าง ๆ หายไปหมด เกิดความร่มเย็นเป็นสุขและศีลธรรมอันดีงาม

เศรษฐกิจมหภาค การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ ทำให้ประชาชนทั้งประเทศมีอำนาจซื้อเพิ่มขึ้นมหาศาล ทำให้เศรษฐกิจมหภาคเติบโตอย่างมั่นคง ไม่วูบวาบ พลิกผัน วิกฤตเป็นประจำเหมือนเมื่อต้องพึ่งพาสถานต่างประเทศ ซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยแปรผันอันหลากหลายอันควบคุมไม่ได้ อย่างสงครามยูเครนในปัจจุบันทำให้เงินเฟ้อไปทั่วโลก ถ้าเศรษฐกิจมหภาคอยู่บนฐานของเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ก็จะมั่นคง ถึงต่างประเทศจะพลิกผันอย่างไร ๆ เราก็ไม่เป็นไร

การมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ จึงควรเป็นระเบียบวาระแห่งชาติ ที่ทุกคน ทุกภาคส่วน เข้ามามีส่วนร่วม

นี่แหละยุทธศาสตร์การพัฒนา ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๖.

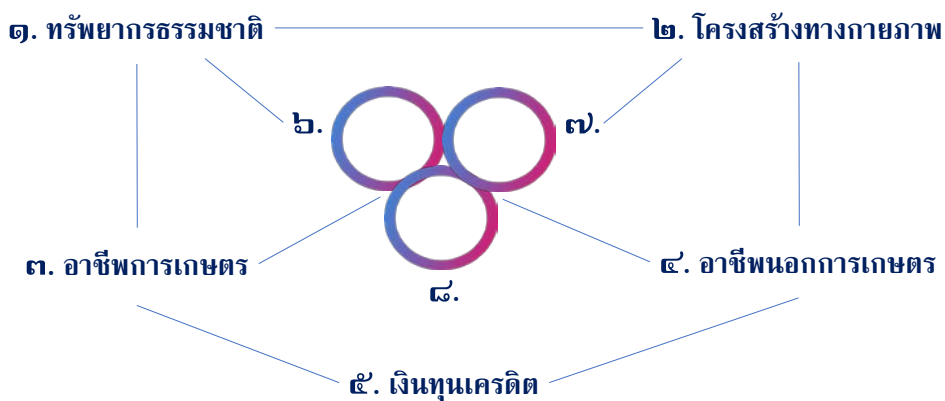
องค์ประกอบสำคัญยิ่งยวด (Crucial Component) ของการพัฒนา

ในการพัฒนาอะไร ๆ มักประกอบด้วยองค์ประกอบหลายอย่าง แต่มีอยู่อย่างหนึ่งที่เรียกว่า Crucial Component ซึ่งถ้าทำอย่างอื่นทั้งหมด แต่ไม่ทำตรงองค์ประกอบสำคัญยิ่งยวด ก็จะไม่สำเร็จ ส่วนใหญ่จะทำตรงองค์ประกอบอื่น ๆ การพัฒนาส่วนใหญ่จึงไม่สำเร็จ

การพัฒนาชนบทหรือพัฒนาพื้นที่ มีองค์ประกอบทั้งหมด ๘ อย่าง คือ

๑. ทรัพยากรธรรมชาติ
 ๒. โครงสร้างทางกายภาพ เช่น ถนนหนทาง ไฟฟ้า
 ๓. อาชีพการเกษตร
 ๔. อาชีพนอกการเกษตร
 ๕. เงินทุนเครดิต
 ๖. องค์การจัดการ
 ๗. ความรู้
 ๘. การเรียนรู้
- } = **กระบวนการชุมชน** = องค์ประกอบสำคัญยิ่งยวด

ถ้าเขียนเป็นไดอะแกรม ก็ได้ตามรูปที่ ๒



รูปที่ ๒ องค์ประกอบ ๘ ประการ ของการพัฒนาพื้นที่

นิวเคลียสตรงกลาง ๖ ๗ ๘ หรือกระบวนการชุมชน คือ องค์ประกอบสำคัญยิ่งยวด

ในการพัฒนาชนบทหรือพัฒนาพื้นที่ที่ทำในองค์ประกอบ ๑ แต่ไม่ทำ ๖ - ๘ จึงไม่สำเร็จ ก็อาจจะแปลกใจว่าในเมื่อเงินทุน เครดิต เป็นสิ่งสำคัญก็ทำแล้ว เช่น กองทุนชุมชน SME ทำไม จึงยังไม่สำเร็จ นั่นเป็นเพราะขาด ๖ - ๘ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญยิ่งยวด ฉะนั้นต้องทำความเข้าใจตรงนี้ให้ดี ๆ

กระบวนการชุมชน นั้น ประกอบด้วย ๕

องค์กรจัดการ ๖

ความรู้ ข้อมูลและความรู้ในการทำงาน ๗

การเรียนรู้ ๘ ถ้ามีความรู้โดยไม่เรียนรู้ก็ยังไม่ใช้ไม่ได้ เหมือนมีตำราแต่ไม่เรียนรู้จะมีประโยชน์อย่างไร

ทั้ง ๓ ประกอบกันเป็นกระบวนการชุมชน ซึ่งมี ๗ ขั้นตอน ดังนี้

๑. **สภาผู้นำชุมชน** นี้คือองค์กรจัดการ เกิดจากการก่อตัวของผู้นำตามธรรมชาติในชุมชน ซึ่งแต่ละหมู่บ้านมีประมาณ ๔๐ - ๕๐ คน

๒. **สำรวจข้อมูลชุมชน** (=การสร้างความรู้) เป็นขั้นตอนที่ขาดไม่ได้ เพราะข้อมูลทำให้เกิดความคิด

๓. **ทำแผนชุมชน** (=การเรียนรู้) จากข้อมูลชุมชน เป็นแผนพัฒนาอย่างบูรณาการ โดยมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่เป็นจุดคานงัด

๔. **เสนอสภาประชาชน** (ประชาธิปไตยชุมชน) สภาประชาชนหรือสภาชุมชน คือ ที่ประชุมของคนทั้งหมู่บ้าน เป็นประชาธิปไตยทางตรง

๕. **คนทั้งชุมชนขับเคลื่อนการปฏิบัติตามแผนชุมชนที่ผ่านมติสภาประชาชนแล้ว** คนทั้งหมดมีส่วนร่วมในการทำแผน จึงเข้าใจและปฏิบัติถูก

๖. **การติดตามการปฏิบัติเพื่อขจัดอุปสรรค** ทำให้ปฏิบัติได้ผล

๗. **ผลและการประเมินผล** เป็นข้อมูลป้อนกลับ เพื่อให้กระบวนการปรับตัวให้ดีขึ้นเรื่อย ๆ (การจัดการครบวงจร)

“กระบวนการชุมชน” หรือ **“การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในการพัฒนาชุมชน”**
เป็นกระบวนการที่ทรงพลังยิ่ง เพราะรวมพลังอย่างน้อย ๖ ประการเข้าด้วยกัน คือ

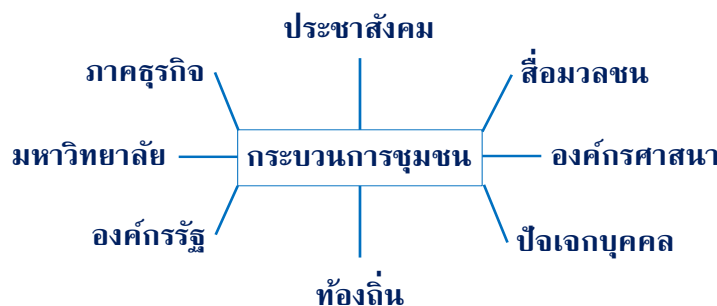
๑. พลังของการเมืองจัดการ
๒. พลังของการวิจัยสำรวจข้อมูล
๓. พลังของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม
๔. พลังของการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ
๕. พลังของการจัดการครบวงจร
๖. พลังของปิติสุขในการร่วมกันด้วยความเสมอภาค ภาราตราภาพ และสามัคคีธรรม

พลัง ๖ ของความเป็นชุมชนเข้มแข็ง นี้ มหาศาลยิ่งนักเป็นเสมือนพลังนิวเคลียร์ทางสังคม
ที่เกิดจากฟิวชั่นหรือการผนึกตัวกันทางสังคม

ทุกคนทุกองค์กรสามารถจะเข้าไปสนับสนุน โดยการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติ การพัฒนาไม่ใช่การเอาอะไรไปให้โดยไม่ได้รับเรียนรู้ ข้อนี้ต้องตราไว้ให้ดี ๆ เพราะสังคมคุ้นเคยอยู่กับเรื่องสังคมสงเคราะห์แบบการเอาอะไรไปให้ เช่น เงิน หรือเทคโนโลยี โดยไม่ได้รับเรียนรู้และเข้าใจความเป็นจริง

คนอังกฤษชื่อ Robert Chambers ได้ทำการวิจัยว่าทำไมการพัฒนาในโลกนี้จึงไม่ค่อยสำเร็จ เขาสรุปว่า **“เป็นเพราะมีการใช้ความรู้ โดยไม่ได้เรียนรู้”** การใช้ความรู้ หมายถึง ความรู้สำเร็จรูปตามที่เคยเรียนมา เช่น วิชาต่าง ๆ ถ้าไม่เรียนรู้ในสถานการณ์จริงในการปฏิบัติ ก็จะไม่ถึงความจริงและไม่สำเร็จ

ฉะนั้น **“การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง”** คือ หัวใจของการพัฒนา



รูปที่ ๓ บุคคลและองค์กรทุกชนิด สามารถสนับสนุนชุมชนเข้มแข็ง โดยเข้าร่วมเรียนรู้ในกระบวนการชุมชน

ชุมชน คือ ระบบการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ทั้งระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งแวดล้อม **ทุกคนพออยู่พอกินและมีไมตรีจิตต่อกัน** มีภูมิคุ้มกัน คลื่นลมไม่แรงเหมือนเรือที่อยู่ในคลอง ไม่ล่มบ่อย ๆ เหมือนในมหาสมุทรที่คลื่นลมแรง การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล คือ ศีลธรรม ชุมชนจึงเป็นสังคมที่ผู้คนมีจิตใจสูงมีวัฒนธรรมชุมชนอันดี ชุมชนจึงเปรียบเสมือนเป็นปราการคุ้มครองคนในชุมชนให้อยู่ดีมีสุขและปลอดภัย อยู่กันด้วยความไม่โลภ ความมีเหตุผล ความพอดี ความมีภูมิคุ้มกัน โดยใช้ปัญญา

ทั้งหมดนี้ตรงตามพระราชดำรัสในแง่มุมต่าง ๆ ของวิถีชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“ชุมชนเข้มแข็ง” จึงเป็นสังคมตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และสังคมตามอุดมคติทางพุทธศาสนา ควรจะเป็นฐานหรืออิฐบล็อกของสังคมทั้งหมด ประดุจเซลล์ที่เป็นหน่วยย่อยพื้นฐานของระบบร่างกายที่มีความวิจิตรสุดประมาณ

จึงควรที่ทุกคนทุกองค์กรจะเข้ามาเรียนรู้และพัฒนาชุมชน ตามพระราชดำรัสที่ว่า **“เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา”**

ถ้าไม่เข้าร่วมเรียนรู้ในกระบวนการชุมชน ก็ไม่มีทางจะเข้าใจและเข้าถึง จึงไม่สามารถพัฒนา

๗.

พื้นที่ทั้งอำเภอจะกลายเป็นมหาวิทยาลัยในรูปแบบใหม่

“มหาวิทยาลัยอำเภอ” ปฏิรูป 360 องศา

เมื่อพัฒนาพื้นที่อำเภอทั้ง ๑๐๐ หมู่บ้าน ๑๐ ตำบล ๑ อำเภอ ประชากรประมาณ ๕๐,๐๐๐ - ๑๐๐,๐๐๐ คน อย่างบูรณาการโดยมีสัมมาชีพเต็มพื้นที่ตามที่กล่าวมาข้างต้น พื้นที่ทั้งอำเภอจะเป็นบริเวณที่มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริงของคนทั้งหมด ทั้งคนในพื้นที่และคนทุกคน ทุกองค์กรจากภายนอกที่เข้าไปสนับสนุน

การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ดีที่สุด ที่ยิ่งทำ

- ยิ่งรักกันมากขึ้น
- เพราะมีความเสมอภาค ภารดรภาพ และสามัคคีธรรม
- มีความเชื่อถือไว้วางใจกัน (Trust) มากขึ้น
- ฉลาดขึ้น และฉลาดร่วมกัน ในเรื่องที่ยากและสลับซับซ้อนปัจเจกบุคคลเรียนรู้ได้ยาก จึงเหมือนคนโง่ แต่การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติง่าย สนุก และฉลาดร่วมกัน
- เกิดปัญญาาร่วม (Corrective wisdom) นวัตกรรมและอัจฉริยภาพกลุ่ม (Group genius)
- ทั้งหมดเป็นพลังมหาศาล ทำให้ฝ่าความยากไปสู่ความสำเร็จ
- ทั้งหมดเกิดความสุขประดุจบรรลุนิพพาน

ทั้งหมดนี้เป็นพลังของการเปลี่ยนแปลงขั้นพื้นฐาน (Transformative force) ทุกมิติทั้งโลกทัศน์ วิธีคิด จิตใจ เมื่อรักและเชื่อถือไว้วางใจกันและเกิดปัญญาาร่วม อะไรที่ควรปฏิรูปเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดขึ้นเกือบโดยอัตโนมัติ จึงเกิดการปฏิรูปทุกด้านหรือ 360 องศา ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา การเมือง และการปฏิบัติราชการ ในขณะที่ผ่านมาปฏิรูปอะไรไม่ได้เลย

ควรสังเกตว่าทั้งพื้นที่เป็น**ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม** โดยทุกคนมีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ด้วยความเสมอภาคและภารดรภาพ และเป็นผู้ได้รับผลการพัฒนาอย่างเป็นธรรม พ้นจากความยากจนและความเหลื่อมล้ำ

เป็นการปฏิรูปการศึกษาอย่างแท้จริง คือ การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาอย่างบูรณาการทั้ง เศรษฐกิจ จิตใจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม สุขภาพ การศึกษา และ ประชาธิปไตย ทั้งอำเภอกลายเป็น**สังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมอุดมปัญญา**

พื้นที่ทั้งอำเภอจึงเป็นเสมือน**มหาวิทยาลัยในรูปแบบใหม่** แต่ดีกว่ามหาวิทยาลัยในรูปแบบเก่ามาก เพราะเป็นการเรียนรู้ของคนทั้งหมดร่วมกันอย่างบูรณาการกับชีวิต น่าจะใช้ชื่อว่า **“มหาวิทยาลัย”** ตามคำในพระราชนิพนธ์ เรื่อง พระมหาชนก ของพระเจ้าอยู่หัว ร.๙ **“วิชา”** (ช.ข้าง ๒ ตัว) เป็นคำทางพุทธแปลว่า **“ปัญญา”** วิทยาหมายถึงความรู้ ปัญญาเน้นกว้างขวางลึกซึ้งกว่าความรู้ การที่ทรงใช้คำว่า **“มหาวิทยาลัย”** คงจะเป็นเพราะทรงพระราชดำริเห็นว่า **“ความรู้”** หรือวิทยาไม่เพียงพอต่อการสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างฉลาด แต่ต้องเป็นปัญญามากกว่า

คำว่า **“มหาวิทยาลัย”** จึงน่าจะมีความเหมาะสมกับพื้นที่ที่เป็นสังคมอุดมปัญญา ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระองค์ท่าน

ความรู้เพื่อการใช้งานมี ๒ ประเภท คือ

๑. **ความรู้ทางเทคนิควิธี** ความรู้ชนิดนี้เป็นสากลทั่วโลก
๒. **การรู้ความจริงของแผ่นดินไทย** ความรู้ชนิดนี้เป็นความรู้จำเพาะของแต่ละประเทศ ไม่เหมือนกัน ถ้ารู้เฉพาะเทคนิควิธี แต่ไม่รู้จักความจริงของแผ่นดิน รบ ๑๐๐ ครั้ง ก็ไม่ชนะทั้ง ๑๐๐ ครั้ง

ระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่เริ่มมาตั้งแต่ครั้ง ร.๕ เรียนรู้แต่ความรู้ประเภทที่ ๑ คือ เอาวิชาเป็นตัวตั้ง ทำให้คนไทย ๔ - ๕ ชั่วคนมาแล้วก็คือทั้งหมด ไม่รู้จักความจริงของแผ่นดิน เราทุ่มเทส่งคนไปเรียนต่างประเทศ จนประเทศเต็มไปด้วยนักเรียนนอก แต่ก็แก้ไขปัญหาของประเทศไม่ได้ ตัวอย่างเช่น แก้วความยากจนและความเหลื่อมล้ำไม่ได้ ยิ่งพัฒนายิ่งเหลื่อมล้ำมากขึ้น ๆ แต่คนทั่วไปก็ยังไม่เข้าใจว่าเป็นเพราะคนไทยไม่รู้จักความจริงของแผ่นดินไทย เสมือนคนต่างชาติมาอยู่ในบ้านเมืองของตัวเอง

ทั้ง ๆ ที่มีตัวอย่างให้เรียนรู้มากมาย เช่น

๑. เมื่อกองกำลังคอมมิวนิสต์จีนต่อสู้กับกองทัพเจียงไคเช็ค เริ่มต้นบัญชาการรบโดยปัญญาชนจีนที่ไปเรียนมาจากมอสโคปรากฏว่าแพ้หลุดลุ่ย ต่อเมื่อเหมาเจ๋อตงเข้ามาบัญชาการจึงชนะเรื่อยมาจนก่อตั้งประเทศได้เข้มแข็ง เหมาไม่เคยไปเรียนเมืองนอกแต่รู้ความจริงของแผ่นดินจีนดี

๒. กองทัพสหรัฐอเมริกาพล ๕๐๐,๐๐๐ คน พร้อมอาวุธยุทโธปกรณ์เพื่อเข้าไปรบในเวียดนาม ฝ่ายเวียดนามเหมือนมีแต่ตัวเปล่า กองทัพอเมริกันมีความรู้ในเทคนิควิธีแต่ไม่รู้จักความจริงของแผ่นดินเวียดนามจึงพ่ายแพ้ออกมาอย่างหมดประตู และซ้ารอยเดิม ๆ ทั้งอิรักและอัฟกานิสถาน

มหาวิทยาลัยอำเภอ ๘๐๐ แห่ง กว้างขวางใหญ่โตพอที่จะให้คนไทยรุ่นใหม่จะเรียนรู้จากการปฏิบัติ ให้ความจริงของแผ่นดินไทย

ระบบการศึกษาในปัจจุบัน ไม่ได้ให้คำตอบกับคนรุ่นใหม่ แต่มหาวิทยาลัยอำเภอ ๘๐๐ แห่ง นั้นแหละคือคำตอบเรื่องคนรุ่นใหม่

อนึ่ง วิชาการต่าง ๆ ที่สอนกันทางทฤษฎีอยู่ในมหาวิทยาลัยอย่างแยกส่วนและลอยตัว ประสบกับภาวะตีสันอยู่บ่อย ๆ มักทำได้แต่การวิเคราะห์ วิจารณ์ ซึ่งไม่มีกำลังเพียงพอต่อการแก้ปัญหาที่ซับซ้อนและยาก ปัญหาที่ซับซ้อนและยากใช้วิธีการเก่า ๆ เช่น อำนางเงิน วิพากษ์วิจารณ์ หรือความรู้สำเร็จรูปไม่ได้ผล ต้องใช้การเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในสถานการณ์จริง

เมื่อนักวิชาการลงไปเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติในการพัฒนาชุมชน จะพบว่าความรู้ต่าง ๆ ล้วนมีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ร่วมกัน แต่แยกแยะไม่ได้ว่าเป็นวิชาใดบ้าง ในการปฏิบัติจริงวิชาความรู้บูรณาการกันไปหมด อาจเรียกรวม ๆ ว่า “สังคมศาสตร์ใหม่” (New Social Science)

ฉะนั้น ที่ว่ามหาวิทยาลัยอำเภอก่อให้เกิดการปฏิรูป 360 องค์กรนั้น รวมถึงการปฏิรูปวิชาการด้วย

๘.

แผ่นดินศานติสุข - สันติภาพโลก

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่เกี่ยวกับเศรษฐกิจแบบแคบ ๆ แต่เป็นกระบวนการทัศน์ใหม่ที่อาศัยทางสายกลางทางพุทธศาสนา ทำความเข้าใจธรรมชาติชีวิตและการอยู่ร่วมกัน โดยใช้ปัญญา ไม้ตรีจิต และการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล เป็นสัมมาทิฐิแห่งการพัฒนา ต่างจากวิถีชีวิตตะวันตกที่อยู่บนฐานความรู้ อำนาจ หรือการแย่งชิง อันเป็นทางสายอำนาจ ส่วนทางสายกลางทางพุทธศาสนานั้นเป็นทางสายปัญญา ในขณะที่การพัฒนาตามแนวทางตะวันตกนำโลกไปสู่การเสียดุลอย่างรุนแรง

พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงเสนอกระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนา โดยอาศัยทางสายกลางทางพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาอย่างสมดุล

บทความนี้ได้แสดงวิธีปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันเป็นทางสายปัญญา ไม้ตรีจิต และการอยู่ร่วมกัน อันจักนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลทั้งแผ่นดิน

การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุลทั้งแผ่นดิน ทำให้เกิดสันติภาวะ หรือสันติภาพ

วิธีการพัฒนาตามทางสายกลางนี้ ถ้าขยายไปทั่วโลกก็จะเกิดสันติภาพโลกขึ้น แทนโลกที่ปั่นป่วน วุ่นวาย รุนแรง ในปัจจุบัน

จึงเป็นการสมควรยิ่งที่องค์การสหประชาชาติ ได้ประกาศให้วันวิสาขบูชาเป็นวันสันติภาพโลก พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล

แต่ทางสายกลางนั้นเป็นความจริงสากล จะเรียกว่าพุทธ หรือไม่เรียกว่าพุทธ ก็เป็นความจริงกลาง ๆ อยู่โดยธรรมชาติหรือโดยธรรม มนุษย์ทุกคนมีสมองส่วนหน้าที่เรียกว่า Prefrontal cortex ซึ่งเป็นสมองส่วนที่เข้าถึงธรรมได้

ยุคต่อไปจึงเป็นยุคของการตื่นรู้ (Awakening) ที่เข้าถึงความจริงตามธรรมชาติ ทำให้มนุษยชาติสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล และประสบสันติภาวะหรือสันติภาพ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง หรือปรัชญาทางสายกลาง จึงมีผลใหญ่มากด้วยประการฉะนี้
แล้ว พระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ยังมีพระราชดำรัสว่า
“ประเทศไทยนี้เหมาะที่นานาชาติประเทศจะมาคุยกันเรื่องสันติภาพ”
